

УДК 316.722:17.021.2-053.6

Соболь О. М.

ВПЛИВ ЕТНІЧНО-КУЛЬТУРНИХ ЗМІН НА ФОРМУВАННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ ПІДЛІТКІВ

Ця стаття є частиною роботи, необхідної для вивчення того, як етнічно-культурні процеси впливають на формування особистості. Вона направлена на розширення роботи, яка проводиться щодо ідентичності, шляхом вивчення того, як етнічні та культурні варіації впливають на формування особистості, а також включають концепції задоволення ідентичності та незадоволення для трьох галузей тотожності (особистого, міжособистісного та світоглядного) на крос-культурному рівні. У цій статті ми також намагалися розширити та вдосконалити наше розуміння взаємозв'язку між соціальними інституціями та почуттям ідентичності на теоретичному рівні, запропонувавши конструктивістську перспективу, яка підкреслює роз'яснення та розуміння зміни особи в мінливому світі.

Ключові слова: ідентичність, особистість, етнічно-культурні зміни, підлітки, США.

Процес набуття особистості – вибір і досягнення цілей, ролей і цінностей, що надають людині мету й сенс у житті, – описується як продукт інтерактивного спільного розвитку окремих потреб і суспільних вимог, що відбувається як на свідомому, так і на несвідомому рівні в особистості. Особливо в підлітковому віці людина стикається з низкою власних уявлень і наявних ролей, з яких він або вона повинні вибирати, а також інтегруватися і спільним способом. Потенціал для інтеграції власних уявлень особистості та наявних ролей є концептуальним, що частково відбувається в результаті узгодження між можливостями індивіда, інтересами, цінностями й історією життя, з одного боку, і вимогами суспільства, ресурсами та нагородами – з іншого. Таким чином, Еріксон визначає розташування цього процесу не тільки на індивідуальному рівні так, як це трапляється в соціальному вакуумі, але, як він стверджував, це «є також основою його спільної культури» [6, с. 255].

Оскільки сучасне суспільство стає дедалі складнішим, різноманітнішим і плюралістичним, маса самооцінки та наявних ролей, що визначають індивідуальність особистості (і відповідальність за цей вибір), стає дедалі складнішою, оскільки молодь повинна синтезувати часто несумісні моделі, ідентифікації й ідеали, запропоновані їй суспільством. Чим більш несумісні компоненти, з яких людина має вибрати, тим більш непевним і важким є процес інтеграції цих переживань в узгоджену єдність. Кілька авторів намагалися операціоналізувати концепції Еріксона про ідентичність та ідентичність кризи (наприклад, Ф. Бейкер, Г. Бронсон, М. Бунт, Б. Берд, Дж. Мюррей, Дж. Расмуссен, Д. Сіммонс). Проте Дж. Марсія практикує цю всеосяжну й досить невдалу конструкцію, яку найчастіше використовують дослідники [9, с. 551–558]. Дж. Марсія зробив напівструктуровану співбесіду, яка оцінює особисту ідентичність щодо кількох предметів, що хвилюють людину, і процесів, за допомогою яких розвивається ідентичність [10, с. 33]. Ця класифікаційна система використовує чотири статуси, що представляють континуум із менш просунутим почуттям ідентичності до більш просунутого сенсу его-ідентичності. Чотири статуси такі: а) поширення ідентичності; б) викуп; в) мораторій; г) досягнення особистості.

Статус дифузії ідентичності характеризується особами, які не беруть участі в певній ролі й не активно шукають її. Інакше кажучи, ці підлітки не беруть участі в процесі прийняття рішень, які виникають унаслідок наявності різних варіантів, що надаються суспільством в основному в галузях окупації й ідеології, й таким чином можуть чи не можуть пережити кризу.

Статус позбавлення права власності ідентифікується в осіб, які не мають критичної ідентичності й не вивчали доступні варіанти, але все-таки вчинили дію. Як правило, ці зобов'язання відображають ті цінності та ролі, які пропонуються батьками, і передбачається, що вони не ставляться під сумнів і не розглядаються, і тому є батьківськими, а не самостійними.

Вважається, що статус мораторію передуює досягненню особистості. Особи, класифіковані в цьому статусі, переживають кризу через активне вивчення або розгляд різних варіантів, доступних у суспільстві, але не змогли вибрати з наявних альтернатив або взяти на себе зобов'язання.

Статус досягнення характерний для тих, хто вийшов за рамки статусу мораторію та був здатний вибирати цілі, ролі та цінності, що дають життєвий напрямок і мету. Тоді статус досягнення мають особи, які впевнені в тому, що вони хочуть робити зі своїм життям, і ведуть курс на свої зобов'язання. Зобов'язання передбачають наявність сильної переконаності в тому, що рішення було прийняте у сферах особистого інтересу, а також за участю відповідних виконавчих заходів.

Потрібно уточнити, що хоча класифікаційна система Марсії надає людям особливий статус особистості, це не означає, що ці статуси ідентичності являють собою постійний стан без будь-яких можливостей зміни статусу особистості. Фактично таке дослідження [13, с. 167–173], а також дослідження поперечних розроблень віднайшли прогресивні зміни у формуванні особистості з віком. Наприклад, Крістоферсон, Джонс і Сейлс виявили, що ранні підлітки в основному потрапляють до категорій дифузії та викупу, на відміну від пізніх підлітків, які частіше класифікуються в стані досягнення [3, с. 141–152]. Ці дослідження ілюструють тип послідовних змін у формуванні ідентичності, які були марковані Вотерманом як ідентичність прогресії,

що є змінами від невивчених статусів (тобто дифузія та стягнення) до досліджених станів (тобто мораторій і досягнення) [12, с. 341–358]. Формування особистості, однак, можна також описати як «регресивний» вид, коли зміни у формуванні ідентичності відбуваються з вивчених до недосліджених статусів [7, с. 47].

Операціоналізація конструювання ідентичності в аспекті цих чотирьох статусів пов'язала статус ідентичності підліткового віку з кореляціями особистості (Р. Мюсс, Г. Адамс, К. Абрахам і С. Маркстром, Дж. Райан, Дж. Хофман, В. Добсон, І. Нільсен, Дж. Коте та С. Левін, С. Кленсі та С. Доллінгер, М. Деллас і Л. Джерніган, Дж. Донован), іншими психологічними процесами розвитку (К. Абрахам, Г. Адамс, А. Дик і К. Бенніон, Г. Адамс і Г. Шей, Б. Уоллас, Ф. Серафіка та С. Осіпов, 1994 р.) і багатьма іншими психологічними та поведінковими показниками, а також факторами навколишнього середовища. Тим не менше, концепція уявлення Марсії про его-ідентичність була піддана критиці з боку інших, але сама парадигма не узгоджується з теоретичними припущеннями Еріксона. Крім того, дослідникам, які просувають парадигму статусу ідентичності, слід мати на увазі, що ця парадигма вводить у цей процес, який відбувається більше на свідомому рівні, і що є інші процеси, які впливають на формування ідентичності.

Хоча, на думку Еріксона, багато процесів впливають на формування особистості (наприклад, анатомічні, психологічні, соціальні, історичні), процес, який отримав найбільше уваги в літературі щодо ідентичності, – це психологічний процес. Процес дослідження є активним, включає опитування поглядів, вірувань, ролей і цінностей, які були роздані сім'єю, спільнотою, суспільством, а в кінцевому підсумку – культурою, в яку він вбудований. Деякі або всі ці погляди, вірування, ролі та цінності зберігаються, інші варіюються, тоді як ще інші змінюються залежно від того, якою роздільною здатністю людина володіє, виконуючи свої зобов'язання.

У ході дослідження особа не тільки шукає серед наявних альтернатив, пропонує нові альтернативи. Таким чином, процес формування особистості має включати певний ступінь залучення з боку особи. Це залучення може бути відчутним на когнітивному й емоційному рівні, що можна було б розглядати як суто психологічне вивчення. Проте для інших людей процес формування особистості також може включати період фактичного поведінкового втручання (із когнітивними й емоційними складниками), який завершується прихильністю до певних галузей інтересу та переваги для окремих ролей. Як зазначалося раніше, цей процес може призвести до значного психологічного лиха для багатьох людей і може включати значний період часу невизначеності та конфлікту.

Дослідження, проведені в цій розвідці, сприяли нашому розумінню формування особистості. Однак, хоча більшість досліджень із формування особистості було проведено в рамках психосоціальної системи розвитку, яка явно визнає роль соціальних процесів, було проведено мало досліджень, що систематично розглядають, як соціальні та педагогічні процеси впливають на формування особистості. Дійсно, один із аргументів, який викликає проблему втілення ідентичності у Дж. Марсії, полягає в тому, що він не враховує взаємодії психологічних і соціокультурних факторів, взаємодії, яка підкреслюється в усіх роботах Еріксона, що стосуються питань ідентичності. Таким чином, вивчення взаємодії психологічних і соціокультурних чинників потребує емпіричного дослідження.

Наше дослідження буде спрямоване на розповсюдження літератури про ідентичність не лише шляхом вивчення того, як культура впливає на процес формування особистості з міжнародними/культурними зразками, а також досліджуючи крос-культурну роль, яку відіграють соціальні процеси формування особистості. Соціальні та педагогічні процеси, що впливають на формування особистості, досліджуються на двох різних рівнях. На одному рівні вивчається вплив етнічних/культурних змін на процес формування особистості між етнічними та культурними групами. На другому рівні дослідження вивчає вплив соціальних інститутів на формування особистості в етнічних/культурних групах.

Перш ніж розглядати літературу про наслідки етнічної/культурної відмінності особистості, розглянемо визначення культури й етнічності. Хоча культуру визнано одним із найважливіших факторів, що впливають на поведінку людини в цілому й особливості розвитку особистості, саму культуру важко визначити частково через складність у єдиному визначенні різноманітності аспектів, що охоплюють це поняття. Однак культура загалом описується як соціальний механізм, що впливає на всі аспекти поведінки людини, включаючи норми (конвенції, звичаї, закони), мову, соціальні інститути та цінності разом із технологією суспільства та її матеріальними продуктами [8, с. 329]. Тісно пов'язана концепція, яку намагалися визначити вчені із соціальних і природничих наук, – етнічність. Хоча соціальні психологи, біологи та фізичні антрополози навіть не погоджуються у визначенні етнічності, вона була описана в кількох аспектах, включаючи расу, мову, релігію, звичаї, традиції й інші цінності [4, с. 243]. Тож не дивно, що етнічна приналежність у літературі була проаналізована непослідовно. Більшість досліджень у психологічній літературі, однак, має практичну етнічну приналежність щодо самоідентифікації певної культурної групи. Учасники обирають свою етнічну групу з наданого списку або етнічний ідентифікатор, який сам породжується.

Є великий об'єм дослідницької літератури, заснованої на парадигмі Марсії. Однак більша частина цієї роботи проводиться з населенням, що в основному представляє основну культурну традицію в Сполучених Штатах. Останнім часом спостерігається зростання зацікавленості у вивченні впливу різних етнічних і культурних традицій на формування особистості в Сполучених Штатах.

Бріонес стверджує, що невідповідності в пошуку можуть бути частково пояснені відмінностями в підгрупах меншин, зайнятих у літературі, які взяті з різних географічних регіонів США [2, с. 23]. Наприклад, деякі

латиноамериканські підгрупи мають різні соціально-демографічні та культурні/історичні характеристики, які можуть сприяти різним результатам ідентичності в дещо різноманітних соціальних, економічних і політичних контекстах у різних громадах США. Крім того, деякі історичні зміни слід урахувувати, порівнюючи результати за часом і між різними етнічними групами.

На думку Еріксона, інтерес до формування етнічної самосвідомості серед груп меншин зростає, якщо використовувати парадигму статусу особистості Марсії. Дослідження з формування етнічної самосвідомості меншин в США показали схожий, якщо не вищий рівень етнічної ідентичності, ніж у корінній молоді.

Є також невелика, але зростаюча кількість літератури, що досліджує статус особистості в різних етнічних і національних/культурних традиціях у всьому світі. Ранні зусилля були зроблені Чепменом і Ніколзом для порівняння професійного статусу особистості (виключеного, розсіяного, мораторію та досягнення) двох етнічних груп у Новій Зеландії: маорі (полінезійці) і пакетхас (білі). Більше полінезійців було класифіковано як таких, які мають розсіяну ідентичність, і більшість білих – як таких, що мають досягнуту особистість.

Цим раннім зусиллям керував Маттесон, який вивчав розвиток еґо-ідентичності за зразком молодих підлітків у Данії з погляду ступеня вивчення та відданості в чотирьох сферах (окупація, цінності, політика та роль сексу). Це дослідження показало, що конкретні галузі вмісту ідентичності (сексуальні ролі та пошук цінностей зокрема) були найсильнішими предикторами в часто змінній особистості.

Зовсім недавно Л. Ботчева та Я. Златков представили результати довготривалого дослідження питань ідентичності з урахуванням історичного контексту, в якому живуть підлітки, і досвіду процесу формування особистості. У дослідженні Л. Ботчевої та Я. Златкова історичний контекст стосується перехідного періоду в Болгарії від тоталітарної системи (1989 р.) до створення демократичних інститутів (1991 р.), і маркетингу в 1992 р. Болгарська молодь продукувала підвищений інтерес і розширені цінності в економічній і культурній діяльності, але зменшився інтерес і активність у політичних питаннях у період установа демократичних інститутів (1992 р.), суттєво відрізняючись від інтересу до політичних аспектів під час тоталітарного режиму в 1989 р. Хоча під час переходу від тоталітаризму до демократії молодь стала більш активною й чутливою в деяких галузях, вона визначала себе як таку, що мала менший вплив на соціальне середовище. Примітним є те, що молодь із Болгарії погіршувала свою соціальну обстановку, що може відображати короткострокові наслідки суттєвих соціальних, економічних і політичних змін [1].

Хоча деякі дослідження ілюструють непрямий вплив соціальних інститутів на формування особистості, дослідження, які безпосередньо оцінюють конкретні соціальні інститути й те, як соціальні інститути впливають або на формування особистості, або на задоволення ідентичності, не проводилися, за винятком дослідження, яке порівнювало іспанських і американських студентів [2, с. 25]. Цей автор досліджував зв'язок між ефектом задоволення соціальних установ і статусом особистості серед 103 студентів. Статуси ідентифікації були оцінені за трьома галузями розвитку ідентичності (особистісний розвиток, міжособистісний розвиток і світогляд). Не було суттєвого ефекту задоволення соціальними установами для загального статусу особистості (через домени) серед латиноамериканців. Проте серед учасників євро-американських країн задоволеність економічними установами пов'язана зі статусом особистості, а учасники зі статусом досягнутості найбільше задоволені економічними установами та найнижчою оцінкою «вилучено». Не було жодних суттєвих ефектів для статусу міжособистісного розвитку, а також для статусу світогляду серед латиноамериканців. Проте серед євроамериканських громадян мав суттєвий вплив статус гендерних ролей і статус світогляду до недиференційованих учасників (тих, хто не має розрізненого статусу особистості), найвищий показник – задоволення гендерними ролями та найнижчі результати за винятком виборців. Ці попередні результати, здавалося, забезпечують попередню підтримку теоретичних зв'язків між соціальними інститутами та формуванням ідентичності. Однак вплив соціальних інституційних змін на формування особистості та задоволення життя в різних соціальних, культурних, економічних і політичних контекстах не вивчався безпосередньо. Тим не менше, є деякі теоретичні розрахунки, що дали пояснення можливих наслідків, які соціальні інститути мають вплив на формування особистості.

Інституційні зміни, однак, не можуть розглядатися в собі як такі, що мають негативну конотацію. Інституційні зміни можуть бути (і дійсно є) позитивними, якщо вони сприяють появі важливих групових інтересів, і не настільки інтенсивні та хаотичні, щоб позбавити індивідуума здатності впоратися з такими змінами. Інституційні зміни можуть розглядатися як такі, що мають позитивний чи негативний вплив на формування особистості залежно від того, чи будуть ці зміни сприяти або перешкоджати індивідуальному та колективному зростанню та розвитку.

Використана література:

1. Botcheva L. Youth identity, values and behavior during the transition from totalitarian to democratic society (the case of Bulgaria). Paper presented at the Society for Research in Adolescence / L. Botcheva, Y. Zlatkov. – San Diego : CA, 1994. – 348 p.
2. Briones E. Social institutions and identity formation: The interface between society and the individual. / E. Briones. – Florida: International University, 1995. – 246 p.
3. Christopherson B. Diversity in reported motivations for substance use as a function of ego-identity development / B. Christopherson, R. Jones, A. Sales. – New York : Journal of Adolescent Research, 1988. – 190 p.
4. DeFleur M. Sociology: Human society (3rd ed.) / M. DeFleur, W. D'Antonio, L. DeFleur. – Dallas: Scott-Foresman, 1981. – 360 p.
5. Erikson E. Childhood and society (2nd ed.) / E. Erikson. – New York : Norton, 1963. – 382 p.

6. Erikson E. Youth and crisis / E. Erikson. – New York: Norton, 1968. – 255 p.
7. Form W. Institutional analysis: An organizational approach. In M. Hallinan, D. Klein, J. Glass (Eds.), Change in societal institutions / W. Form. – New York: Plenum, 1990. – 533 p.
8. Hunt E. Social science: An introduction to the study of society. 6th Ed / E. Hunt, D. Colander. – New York: MacMillan, 1987. – 329 p.
9. Marcia J. Development and validation of ego identity status. Journal of Personality and Social Psychology / J. Marcia. – New York: Routledge, 1966. – 672 p.
10. Marcia J. Ego psychoanalytic perspectives on identity. Paper presented at the meeting of the American Psychological Association / J. Marcia. – Washington: August, 1992. – 472 p.
11. Niemi T. Problems among students seeking mental health care / T. Niemi. – Dallas: Journal of American College Health, 1988. – 525 p.
12. Waterman A. Identity development from adolescence to adulthood: An extension of theory and a review of research / A. Waterman. – Washington, DC, 1982. – 450 p.
13. Waterman A. A longitudinal study of changes in ego identity status during the freshman year at college / A. Waterman, M. Waterman. – New York: Developmental Psychology, 1971. – 377 p.

Соболь О. М. Влияние этнокультурных изменений на формирование идентичности подростков

Эта статья является частью работы, необходимой для изучения того, как этническо-культурные процессы влияют на формирование личности. Она направлена на расширение работы, которая проводится по идентичности путем изучения того, как этнические и культурные вариации влияют на формирование личности, а также включает концепции удовлетворения идентичности и недовольства для трех областей тождества (личного, межличностного и мировоззрения) на кросс-культурном уровне. В этой статье мы также пытались расширить и усовершенствовать наше понимание взаимосвязи между социальными институтами и чувством идентичности теоретически, предложив конструктивистскую перспективу, которая подчеркивает разъяснения и понимания изменения лица в меняющемся мире.

Ключевые слова: идентичность, личность, этнически-культурные изменения, подростки, США.

Sobol O. M. Influence of ethnic-cultural changes on formation of the identity of adolescents

This thesis forms part of the work needed to study how sociocultural processes influence identity formation. In the article extended the work that has been done on identity by investigating how ethnic/cultural variation influences the formation of an identity as well as by including the concepts of identity satisfaction and dissatisfaction for three identity domains (personal, interpersonal, and world view) at the cross-cultural level. In the article also sought to enlarge and refine our understanding of the relationship between social institutions and a sense of identity at the theoretical level by proposing a co-constructivist perspective that emphasizes the explanation and understanding of the changing individual in a changing world.

Key words: identity, personality, ethnic and cultural changes, adolescents, USA.